

Píší Michal Kosák a Jiří Flaišman

(E*forum, 10. 12. 2014)

„Co zvolit jako výchozí text románu **Loutky i dělníci boží** – vydání z roku 1917, nebo 1935?“ Tak byl postaven jeden z edičních problémů chybějících svazků **Souboru díla F. X. Šaldy**, jak jej v prosinci 2006 na setkání členů Společnosti F. X. Šaldy formuloval Michael Špirit. V následné diskusi tehdy zúčastnění souhlasili s návrhem Jiřího Brabců „spíše než volit jedno ze znění románu jako výchozí [...] vydat obě verze paralelně, v jednom nebo dvou svazcích“ (podle Resumé debaty, jež bylo spolu s Špiritovým textem otištěno v Zapisníku o Šaldovi č. 17/2010). Argumentem pro takový ediční postup byla pro diskutéry míra přepracování, která vylučuje možnost podat změny v nějakém ještě prakticky využitelném různočtení. Brabcův souběžný otisk obou znění by sice šalamounsky řešil otázku volby výchozího textu tím, že by ji suspendoval, nicméně tato koncepce, již jsme jakožto editoři připravovaného nového vydání Šaldova románu pro dokončovaný Soubor díla F. X. Š. také zvažovali, vychází z jiné představy o historii textu, než jakou jsme nyní získali.

Šaldův román *Loutky i dělníci boží* vyšel knižně celkem čtyřikrát, vždy v rámci celku autorem koncipovaných spisů. Ještě před knižním vydáním publikoval Šalda časopisecky na pokračování rozsáhlou ukázkou z románu ve *Květech*, tehdy pod titulem *Osud a milost*. Následně v roce 1917 vyšla kniha ve dvou svazcích v Unii, tamtéž následovala další dvě vydání: 1918 a 1920. Naposledy vydal autor *Loutky* v jediném svazku v rámci melantrišského *Díla F. X. Š.* v roce 1935. Odlišnosti mezi časopiseckým vydáním a edicí v Unii jdou na vrub cenzury, tiskových chyb, ale jsou i důsledkem Šaldových především formulačních, nikoli však dalekosáhlých změn (mj. v psaní jmen postav, ne v celkovém rozvržení). Knižní vydání z let 1917–1920 jsou prakticky totožná. Zásadní je tedy především otázka míry přepracování ve vydání z roku 1935.

Vedle srovnání všech knižních znění poskytuje některé informace o způsobu autorovy práce na románu i torzo podkladu pro sazbu vydání v nakladatelství Melantrich (v Šaldově pozůstalosti v LA PNP). Tvoří ho vlastnoručně korigované stránky vydání z roku 1920. Můžeme zde sledovat velmi časté změny pořádku slov, pravopisné aktualizace, ale i autorovu snahu o oživení výrazu zastaralého na rovině lexikální (např.: *mlunná* na *elektrická*), nebo úsilí vyhnout se starším syntaktickým vazbám. Mimo tyto změny, které průběžně zasahují celý text románu, jsou zde varianty dalekosáhlejší, které např. prohlubují aktuální a polemické zahrocení románu: básník Pirkan je ve vydání z roku 1920 „*perversní scholastik a profesionál poesie*“, ve vydání z roku 1935 „*perversní dekadent a milovník čisté poesie*“, o Šimonce se zas v posledním vydání nově dozvídáme, že „*je prý socialistka a žádný sociální radikalism není jí dost radikální*“. Pro četnost takových změn nicméně platí Šaldova vlastní

charakteristika nového znění v úvodním slovu k otisku v melantrišském Díle: „...toto vydání je *místy* dosti hluboce přepracované“ (s. 7). Autor jak příписы, tak škrty revidoval tedy zásadně vybraná exponovaná místa románu (např. závěr), jeho revize však přirozeně není všude stejně hluboká.

Dosavadní představa o míře přepracování – Emanuel Macek o románu v této souvislosti mluvil jako o textologické „noční můře“ – byla patrně vyvozena jednak z porovnání těchto exponovaných částí, ale mohl ji způsobit i optický klam, jenž byl vyvolán vnějším vypravením románu původně dvousvazkového ve svazku jediném (v plánech pro melantrišské vydání operoval přitom Šalda také s vydáním o dvou svazcích). Přitom rozsah románu je téměř totožný (rozdíl dělá přibližně 4 normostrany), základní odlišnost je v úspornosti sazby vydání v Melantrichu. (Poznamenejme ještě jen, že zásadně se neproměnil ani tak text románu, jako spíše kontext: první vydání má recepci bohatou, navíc značně polarizovanou, vydání v Díle F. X. Šaldy minimální.) Z naší perspektivy bude tedy vhodnější přidršet se základního nastavení pro dosud vydané beletristické svazky Souboru díla F. X. Šaldy, čili přiklonit se k původnímu záměru tehdejší redakční rady Souboru a slovy Felixe Vodičky „Loutky i dělníky boží [...] vydati v znění posledním“. Tím nás přestane sužovat otázka volby výchozího textu a naše pozornost se bude moci soustředit k možnostem zachycení variant v rámci komentáře.

Autoři jsou členy řešitelského týmu Institutu pro studium literatury, který v rámci projektu 13-37296S připravuje Šaldovu bibliografii a chybějící svazky Souboru díla F. X. Š.

www.ipsl.cz